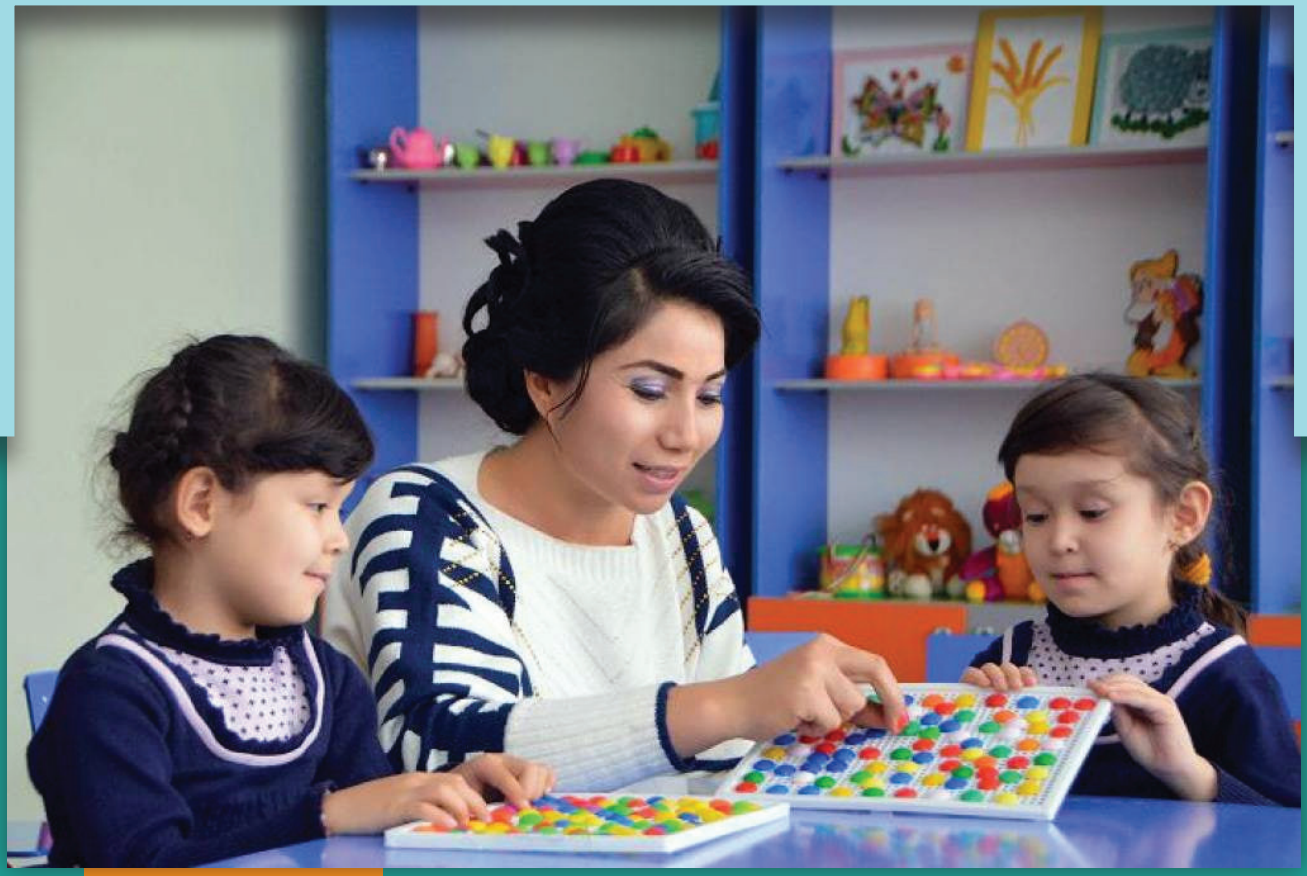
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 416 sahifa,
13-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Teaching English Grammar as a Product in Grades 5–8: A Teacher-Controlled Model for Integrating Artificial Intelligence 10
Veronica Khatamova

Русский язык как средство формирования профессиональной компетентности будущих специалистов 15
Мусаева Амина Караматовна

Сопоставление русской и узбекской литературной критики 23
Шакирова Гулмира Рашидовна

The Impact of Group Discussion on Developing Students' Speaking Skills in EFL Context 31
Tursunboyeva Saodat Ravşanbek qizi

Поэтика дегуманизации в прозе М. А. Булгакова и Назара Эшонкула: сравнительно-типологический анализ 36
Болтаева Дильноза Руслановна

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining metodik tayyorgarligini şakllantirişda multimodal ta'lim resurslarining örni 41
Koziyeva Fazilat Sadullayevna

Sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalari integratsiyasi asosida boşlanğiç sinf öquvçilarining individual öqiş kompetensiyalarini rivojlantiriş 48
Öktamova Mehrigiyo A'zamovna

Didactic Possibilities of Activating Primary School Pupils' Cognitive Processes in Literacy Reading Lessons 55
Maxmudova Nigora Hikmatovna

Opportunities of Practice-Oriented Education in Developing the Pedagogical Mastery of Future Primary School Teachers 61
Şukurova Madina Öktam qizi

Своеобразие методов рки: между универсальной методикой и национально-ориентированной практикой 67
Raximova Norbish Sharopovna

Ösmirlik davrida raqamli texnologiyalardan foydalanişning diqqat barqarorligiga ta'siri 74
Abdullayeva Mahfuza Ollabergan qizi

Neyropedagogik yondaşuv asosida bölajak tarbiyaçilarning mantiqiy fikrlaşini rivojlantiriş texnologiyasi 81
Ibrohimova Xadiça Masumjon qizi

Maktabgaça va boşlanğiç matematik ta'lim uzviyligi va izçilligini ta'minlaşning innovatsion modeli 83
Qozaqova Karimaxon Mamajonovna

Использование инновационных средств при обучении длительно болеющих детей 90
Рустамова Нозима Фазлиддиновна, Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning örni 93
Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 98
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda irodaviy sifatlarni şakllantiriş metodikasi 103
Hazratqulova Munira

Maktabgaça yoşdagi bolalarga universal design for learning (UDL) modeli asosida ta'lim beriş imkoniyatlari 106
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna

Multimodal ta'lim muhitida yuqori sinf öquvçilarining madaniy-intellektual rivojlaniş mezonlari va tarkibiy tuzilmasi 110
Qliçeva Gözal Çorşanbiyevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining öquvçilarda ijodiy fikrlaşni şakllantirişdagi progresiv ahamiyati 116
Raimberdiyeva Guliza Uluğbek qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda öyin faoliyati orqali taşkilotçilik könikmalarini şakllantiriş 121
Rizayeva Gulnora Botirovna, Ortikova Xurşida Bahritdin qizi

Videoanaliz texnologiyalaridan foydalaniş orqali boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi uzunlikka sakrovçilarning sakraş texnikasini takomillaştiriş..... 127
Rözimatova Şohista

Tibbiyotni öqitiş pedagogikasi va tibbiy psixologiyaning özaro boğliqligi..... 132
Rustamova Surayyoxon Şoxobovna

Bolalarda matematik öyinlar orqali predmetlarning ölçami va ularni ölçaş haqidagi tasavvurlarni şakllantiriş..... 137
Sobirova Nigora Boburovna

Ta'limiy faoliyat orqali örta yoş guruh bolalarida mehnat könikmalarini şakllantirişning pedagogik asoslari... 141
Şokirova E'zoza

Maktabgaça ta'limda öyin texnologiyalarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanişidagi ahamiyati..... 146
Turdiyeva Mohira Juraqulovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda ekologik tarbiyani şakllantirişning pedagogik asoslari 154
Xasanova Shahnoza Quychi qizi

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarning kommunikativ sifatlarini şakllantiriş..... 157
Xöjamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Shonazarova Madina Farhod qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar submadaniyatining şakllaniş mexanizmlari va pedagogik omillari..... 161
Xudoyberdiyeva Şoxista Eliboyevna

Jismoniy tarbiya va sport ta'limini raqamlaştirişda sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari..... 166
Yuldaşov Zafarjon Şuxratovich

Диалог культур русскоязычной прозы современных писателей узбекистана: новый подход 171
Чернова Татьяна Алексеевна

Культурная семантика как условие языковой компетентности..... 175
Ширбачеева Лейла Сухробовна

Pedagogik improvizatsiya könikmalarini şakllantirişning nazariy-metodik jihatlari 178
Satvaldiyeva Nilufar Zoyirjon qizi

Hujayraning kimyoviy tarkibi: "Oqsillar va DNK" mavzusini konseptual vizual skraybing va syujetli hikoyaçilik integratsiyasi asosida öqitiş 184
Toştemirova Muazzam Akmaljonovna, Musayeva Ma'sumaxon Mahammadjon qizi

Muvaffaqiyatli rahbar ayol obrazini şakllantirişning tadqiq etilişi..... 187
Xudoyqulova Gulşoda Baxronovna

Технология развития диагностической деятельности будущих учителей на основе компетентностного подхода 190
Насырова Зарина Мунировна

Zamonaviy stomatologiyada xalqaro tibbiy terminologiyaning şakllanişi va rivojlanişi 195
Rustamov Kamronbek Ravşanbek öğli, Minavarova Gavhar Mukimjonovna

Talabalarda ta'lim menejmentini taşkil etişning ijtimoiy-psixologik omillari 198
Utamurodova Gulçexra Narbayevna

Factors Associated With Chinese Language Learning Motivation Among Uzbek University Students in China: a Mixed-Methods Study 202
Abboskhon Azatkhanov, Feng Xue

"Bolalar jismoniy tarbiyasi" fanini öqitiş jarayonida sport maşğulotlari orqali bölajak murabbiylarda kasbiy kompetensiyani şakllantirişning pedagogik imkoniyatlari 211
Törayev Axrorbek Tojdinovich

Basketbolçilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillaştirişning pedagogik usullari.....216
Ergaşov Qahramonjon Asqaroviç

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini rivojlantirişda integratsiyaning örni 220
Açilov Ötkir Isomitdinoviç, Karimova Uzlifat Halimjon qizi

Raqamli transformatsiya ta'sirida özbek tilida retronimlarning şakllanişi 228
Anvarova Mohiçehraxon Jahongir qizi

Bölajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirişda cdio texnologiyasi va sanoat integratsiyasining samaradorligi 232
Ğafforov Hasan Ravşanoviç

Nodavlat maktabgaça ta'lim taşkilotlari rahbarlarida strategik boşqaruv kompetensiyalarini şakllantiriş metodikasi 236
Baxronov Rustam Rajaboviç

Jamoaviy sport turlarida şaxslararo munosabatning ijtimoiy-psixologik tahlili 240
Mavlanov Donyor Ergaş öğli

Jismoniy tarbiya maşğulotlarini takomillaştiriş orqali talabalar jismoniy tayyorgarligini rivojlantiriş 244
Qurbonaliyev Ruzamurod Safaralizoda

Tayyorlov guruhlari tarbiyalanuvçilari faoliyatini integratsiyalaşgan holda taşkil etiş muammosi 248
Azamatova Dildora Shuxrat qizi

Work-Life Balance and Teacher Burnout: A Survey-Based Study in Uzbekistan 255
Buriyeva Nilufar Anvar qizi, Fattohova Sevara Zoxid qizi, Anarbayeva Malika Alisher qizi, Salimova Zukhra Sodiq qizi

Til va nutq markazida kvest texnologiyasi asosida bolalarning monologik nutqini şakllantiriş 260
Durdiyeva Mohinur Adilbek qizi

Zamonaviy özbek qizlarida oilaviy hayotga oid tasavvurlarning etnopsixologik xususiyatlari 264
Nurmetova Şohista

Работа с художественным текстом на занятиях русского языка как иностранного 268
Хамраева Дилрабо

Maktabgaça ta'lim taşkilotida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 275
Raxmatova Gulnoz Komilovna

"Ming bir keça" asarining özbekça matnida poetik makon va zamonning lingvistik ifodalanişi 281
Mirzoyeva Yulduz Yusup qizi

Talabalarda ekologik ongni rivojlantirişning ijtimoiy-psixologik determinantlari va psixologik mexanizmlari 286
Muhayyo Karimova

Talabalarning öquv faoliyatiga moslaşuvidagi emotsional zöriqişlarning psixokorreksiyasi 291
Kozimova Nigora Abduqahorovna

Talabaning kun tartibini loyihalaş - soğlom turmuş tarziga tayyorlaşning amaliy vositasi sifatida 296
Mamajonov Baxromjon Baxodirjon öğli

Stresga bardoşlilikni ta'minlovçi içki psixologik resuslar va ularni şakllantiriş qonuniyatlari 301
Saparboyeva Indira Rustam qizi

Jismoniy faollikni rivojlantirişda oliy ta'lim muassasasi sport infratuzilmasidan raqamli bron tizimi orqali foydalaniş samaradorligi 306
Zulunxöjayev Ma'rufjon Ma'murjon öğli

Verbal Creativity in EFL Writing: Concept, Measurement and Teaching Approaches 312
Baratova Gulsevar Otabekovna

10-11-sinf öquvçilarida kimyo fanidan tadqiqotçilik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari va mezonlari 317
Botirova Sabogul Rahmatullayevna, Fayzullayeva Malika Ğayrat qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda multimedia texnologiyalaridan foydalaniş metodikasi 323
Muhsinova Shahlo Alişer qizi

Bölajak tarbiyaçilarni raqamli texnologiyalar asosida bolalar sahnalaştiriş faoliyatiga tayyorlaşning TPACK yondaşuviga asoslangan modeli 326
Ötamurodova Şohida Muhammadqulovna

Boşqaruv könikmalarining şakllanganlik darajasini monitoring qiliş va baholaş mezonlari 331
Jörayeva Nargiza Tairovna, Turğunboyeva Feruza Usanovna

Роль педагога в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста 336
Ширбачеева Гульчехра Шакировна, Акбарова Ёркиной Эгамбердиева

Raqamli jamiyatda pozitiv fikrlaş va pedagoglar faoliyatiga ta'sir etiş omillarining psixologik asoslari 341
Sattarova Şaxnozaxon Qöçqarovna

Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida komil inson tarbiyasi 345
Oripova Ruxşona

Talabalarni maktabgaça ta'lim taşkiloti va ota-onalar hamkorligi örtasidagi özaro munosabat şakllari 350
Turdiqulova Luiza Zayniddinovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida matnli masala yeçiş könikmasini şakllantiriş: bosqiçli metodik model va xatolar diagnostikasi 353
Quçqarova Sarvinoz Atamuratovna, Djumaniyozova Hilola

Ta'lim sifatini boşqarişda pedagogik monitoringdan foydalaniş 358
Ahmedov Xoşim Normamatoviç

Boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida öquvçilarda meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslari 364
Norkulova Dilorom Oybekovna

Öquvçilarda jismoniy tarbiyaga içki motivatsiyasini şakllantirişning psixologik, pedagogik mexanizmlari 371
Azizova Sevara Salimjon qizi, Abdullayev Rustam Abduvaliyeviç

Özbek tili maşğulotlarida matn tahlili orqali lingvistik kompetensiyani şakllantiriş 377
Yuldaşeva Dilnoza Bekmurodovna

Bölajak filologlarning adabiy-tahliliy kompetensiyasini şakllantirişda didaktik asarlarning ahamiyati 381
Muradaliyeva Shahnoza Mahmudovna

Ösmirlik davrida qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari va psixologik-pedagogik tahlil 387
Davranova Gulbahor Numondjonovna

Öquvçilarida oilada kitobxonlik könikmasini rivojlantirişda qator olimlarimizning pedagogik qaraşlari 394
Maydonova Saboxat Sadulloyevna

Universitet 3.0 modeli şaroitida bölajak tarix fani öqituvçilarida tadqiqotçilik kompetensiyasini rivojlantiriş metodikasi 399
Amirova Gulmira Şadmanovna

Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega öquvçilar bilan işlaş samaradorligini oşiriş metod va texnologiyalari 404
Tuxtasinov Abror Rustamovich

Maktabgaça yoşdagi bolalarning tabiatga qiziqişlarini tarbiyalaşda pedagogning örni 407
A. A. Abdurashidov, Ne'matova Shahzodabegim Lazizxon qizi

Nutqida nuqsoni bölgan bolalarda tovuş talaffuzini korreksiyalaşda interaktiv va didaktik öyin texnologiyalarining samaradorligi 411
Baytileuova Gulzar Maxset qizi

ÖZBEK TILI MAŞĞULOTLARIDA MATN TAHLILI ORQALI LINGVISTIK KOMPETENSIYANI ŞAKLLANTIRIŞ

Yuldaşeva Dilnoza Bekmurodovna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Özbek tili va adabiyoti" kafedrasi mudiri,
filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
E-mail: dilyuldaşeva83@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3898-2113

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida özbek tili maşğulotlarini taşkil etiş jarayonida matn tahlili orqali talabalarning lingvistik kompetensiyasini şakllantirişning nazariy, lingvodidaktik va metodik asoslari tadqiq etiladi. Lingvistik kompetensiyaning tarkibiy qismlari, xususan, fonetik, leksik, grammatik va uslubiy bilimlarni özaro integratsiyalaşgan holda rivojlantiriş masalalariga e'tibor qaratiladi. Matn til birliklarini örganiş, ularning semantik, grammatik va funksional xususiyatlarini aniqlaş hamda nutqiy vaziyatga muvofiq qöllaş imkoniyatlari oçib beriladi. Şuningdek, oliy ta'lim jarayonida matn tahliliga asoslangan topşiriqlar tizimi va ulardan foydalanişning metodik mexanizmlari taklif etiladi. Matn bilan tizimli işlaş talabalarning nazariy bilimlarini amaliy nutqiy faoliyat bilan boğlaş, mustaqil fikrlaş va til vositalaridan ongli foydalaniş könikmalarini rivojlantirişga xizmat qilişi asoslanadi.

Kalit sözlar: özbek tili, oliy ta'lim, matn, matn tahlili, lingvistik kompetensiya, fonetik tahlil, leksik tahlil, grammatik tahlil, uslubiy tahlil, lingvodidaktika, kommunikativ faoliyat.

Abstract: This article examines the theoretical, linguodidactic, and methodological foundations of developing students' linguistic competence through text analysis in Uzbek language classes at higher education institutions. Particular attention is paid to the integrated development of phonetic, lexical, grammatical and stylistic knowledge. The study explores the potential of texts as a didactic resource for examining linguistic units, identifying their semantic, grammatical and functional features, and developing students' ability to use language appropriately in different communicative situations. A system of text-based practical tasks and methodological approaches to their implementation in higher education is proposed. The article substantiates that systematic text analysis helps integrate theoretical knowledge with practical language use, promotes independent thinking and develops students' conscious application of linguistic resources.

Key words: Uzbek language, higher education, text, text analysis, linguistic competence, phonetic analysis, lexical analysis, grammatical analysis, stylistic analysis, linguodidactics, communicative activity.

Аннотация: В статье исследуются теоретические, лингводидактические и методические основы формирования лингвистической компетенции студентов посредством анализа текста на занятиях по узбекскому языку в высших образовательных учреждениях. Особое внимание уделяется развитию фонетических, лексических, грамматических и стилистических знаний в их взаимосвязи. Раскрываются возможности текста как дидактического средства для изучения языковых единиц, определения их семантических, грамматических и функциональных особенностей, а также формирования навыков их уместного использования в речевых ситуациях. Предлагается система практических заданий, основанных на анализе текста, и рассматриваются методические механизмы их применения в высшем образовании. Обосновывается, что систематическая работа с текстом способствует интеграции теоретических знаний и практической речевой деятельности, развитию самостоятельного мышления и осознанного использования языковых средств.

Ключевые слова: узбекский язык, высшее образование, текст, анализ текста, лингвистическая компетенция, фонетический анализ, лексический анализ, грамматический анализ, стилистический анализ, лингводидактика, коммуникативная деятельность.

KIRIŞ

Bugungi globallaşuv, axborot almaşinuvi va ta'lim jarayonining modernizatsiyalaşuvi şaroitida oliy ta'lim muassasalarida talabalarning til kompetensiyasini rivojlantiriş masalasi alohida ilmiy-pedagogik ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy mutaxassis nafaqat öz sohasi böyiça nazariy va amaliy bilimlarga ega bölişi, balki öz fikrini adabiy til me'yorlariga muvofiq, aniq, izçil va mantiqan asoslangan holda ifodalay olişi ham zarur. Şu nuqtayi nazardan, özbek tili maşğulotlarida lingvistik kompetensiyani şakllantiriş ta'lim mazmunining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Lingvistik kompetensiya şaxsning til tizimi, uning fonetik, leksik, grammatik va uslubiy xususiyatlari haqidagi bilimlari hamda uşbu bilimlarni amaliy nutqiy faoliyatda töğri qöllay oliş qobiliyatini ifodalaydi. Bunda til hodisalarini alohida-alohida örganiş bilan çeklanib qolmasdan, ularning yaxlit nutqiy jarayondagi vazifasini anglaş muhimdir.

Özbek tili maşğulotlarida matn tahliliga murojaat qiliş aynan şu ehtiyojni qondiriş imkonini beradi. Çunki matn tilning barça sathlariga oid birliklar özaro munosabatda namoyon böladigan murakkab kommunikativ birlikdir. Matnni tahlil qiliş orqali talaba sözlarning ma'nosini, grammatik şakllarning vazifasini, gap qurilişining öziga xosligini va uslubiy vositalarning qöllaniş xususiyatlarini yaxlit tizim sifatida örganadi. An'anaviy ta'lim jarayonida ayrim hollarda grammatik qoidalarni yodlaş, söz turkumlarini tasniflaş yoki gap bölaklarini aniqlaşga ustuvor ahamiyat beriladi. Biroq bu bilimlarni real matn va nutqiy vaziyat bilan boğlamaslik talabalarning til birliklaridan mustaqil foydalaniş imkoniyatini çeklaşi mumkin. Şuning uçun nazariy bilimlarni matn asosida mustahkamlaş, til hodisalarini kontekstda örganiş va ularni kommunikativ maqsadga muvofiq qöllaşga yönaltirilgan metodik yondaşuvni takomillaştiriş zarur. Maqolaning maqsadi oliy ta'limda özbek tili maşğulotlarini taşkil etişda matn tahlilining lingvistik kompetensiyani şakllantirişdagi imkoniyatlarini ilmiy-metodik jihatdan asoslaş hamda samarali amaliy topşiriqlar tizimini taklif etişdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Lingvistik kompetensiya tuşunçasi zamonaviy tilşunoslik va til ta'limi metodikasida muhim nazariy kategoriyalardan biri hisoblanadi.

D. Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya nazariyasida tilni biliş faqat grammatik qoidalarni özlaştiriş bilan çeklanmasligi, balki til vositalaridan ijtimoiy va kommunikativ vaziyatga muvofiq foydalana olişni ham qamrab olişi ta'kidlanadi.

M. Canale va M. Swain tomonidan işlab çiqilgan kommunikativ kompetensiya modeli esa grammatik, sotsiolingvistik va strategik tarkibiy qismlarning özaro munosabatini yoritadi. Uşbu nazariy qaraşlar özbek tili ta'limi uçun ham muhim metodologik asos bölib xizmat qiladi. Çunki talabaning lingvistik bilimlari uning matnni tuşunişi, tahlil qilişi va mustaqil ravişda mazmunli nutq yaratişida namoyon böladi.

Matn lingvistikasi doirasida M. A. K. Halliday va R. Hasan matn yaxlitligini ta'minlovçi grammatik va leksik boğlaniş vositalarini izçil örganganlar. Ularning yondaşuvida matn alohida gaplar yiğindisi emas, balki mazmun va şakl jihatdan özaro boğlangan yaxlit birlik sifatida talqin etiladi. Bu qaraş matn tahlilini til öqitiş jarayoniga tatbiq etişda muhim nazariy ahamiyatga ega.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Özbek tilşunosligida ham matnning lingvistik, semantik va uslubiy xususiyatlarini örganişga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, M. Yöldoşevning badiiy matn lingvopoetikasiga oid tadqiqotlarida til birliklarining matndagi estetik va funksional imkoniyatlari yoritilgan. Bunday ilmiy qaraşlar matnni faqat grammatik birliklar yiğindisi sifatida emas, balki mazmun, maqsad va uslub uyğunligini namoyon etuvçi hodisa sifatida örganiş zarurligini körsatadi. Yevropa Kengaşining "Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaçing, Assessment – Companion Volume" (2020) hujjatida ham til kompetensiyalari lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik jihatlar bilan boğliq holda yoritiladi. Unda matnni qabul qiliş, yaratiş, özaro muloqot va vositaçilik faoliyatlari til ta'limining muhim tarkibiy qismlari sifatida körsatilgan.

Mazkur nazariy qaraşlardan kelib çiqib, tadqiqotda tavsifiy-tahliliy, kontekstual, qiyosiy, lingvistik va metodik modellaştiriş usullaridan foydalaniş nazarda tutiladi. Uşbu usullar matn tarkibidagi til birliklarini turli sathlar böyiça örganiş, ularning özaro munosabatini aniqlaş va ta'lim jarayonida qöllaş imkoniyatlarini belgilaşga xizmat qiladi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondaşuv, kompetensiyaviy yondaşuv, matn markazli ta'lim hamda nazariya va amaliyot birligi tamoyillari taşkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Matn tahlili özbek tili maşğulotlarida talabalarning til hodisalarini yaxlit tizim sifatida idrok etişiga imkon beruvçi samarali metodik vositadir. Uning asosiy afzalligi şundaki, talaba til birliklarini sun'iy yoki alohida misollar orqali emas, balki muayyan mazmun va kommunikativ vazifaga ega bölgan tabiiy nutqiy muhitda örganadi. Matn asosida taşkil etilgan maşğulotlar quyidagi lingvistik yönalişlarni qamrab olişi mumkin:

1. Fonetik kompetensiyani rivojlantiriş

Matn ustida işlaş jarayonida tovuş va harf munosabati, urğu, talaffuz me'yorlari, ohang hamda nutqning fonetik xususiyatlarini örganiş mumkin. Talabalar matnni ifodali öqiş, talaffuzdagi xatolarni aniqlaş, tiniş belgilarining ohangga ta'sirini izohlaş kabi topşiriqlarni bajaradilar. Masalan, bir matnni darak, söroq va undov ohanglariga mos holda öqiş orqali gapning kommunikativ maqsadi bilan intonatsiya örtasidagi munosabat aniqlanadi.

2. Leksik kompetensiyani rivojlantiriş

Matn tarkibidagi sözlarning luğaviy ma'nosi, köp ma'noliligi, sinonimik va antonimik munosabatlari, omonimlar hamda iboralarning qöllanişi leksik kompetensiyani rivojlantirişda muhim ahamiyatga ega. Talabalarga matndan ma'nodoş sözlarni topiş, ularning örniga boşqa birliklarni qöllaş, sözning kontekstual ma'nosini izohlaş va terminlarning mazmunini aniqlaş kabi topşiriqlar berilişi mumkin. Bunday faoliyat talabaning luğat boyligini kengaytiriş bilan birga, söz tanlaş va fikrni aniq ifodalaş könikmalarini ham takomillaştiradi.

3. Grammatik kompetensiyani rivojlantiriş

Matn asosida grammatik tahlil olib boriş orqali talabalarning morfologik va sintaktik bilimlarini mustahkamlaş mumkin. Bunda sözlarning grammatik şakllari, söz turkumlari, gap bölaklari, sodda va qöşma gaplarning tuzilişi hamda gaplararo sintaktik munosabatlar örganiladi. Masalan, talabalarga matndan fe'llarni ajratiş, ularning zamon, mayl va nisbat şakllarini aniqlaş, gaplarni sintaktik jihatdan tahlil qiliş vazifasi topşiriladi. Keyingi bosqiçda ayrim gaplarning tuzilişini özgartirib, mazmun va uslubdagi farqlarni izohlaş talab etiladi.

4. Uslubiy kompetensiyani rivojlantiriş

Matn tahlili talabalarda til vositalarini nutq vaziyatiga muvofiq tanlaş könikmasini şakllantiriş imkonini beradi. Buning uçun ilmiy, rasmiy, publitsistik va badiiy uslubdagi matnlar qiyosiy tahlil qilinadi.

Talabalar bir mazmunning turli uslublarda ifodalanişiga e'tibor qaratib, leksik va grammatik vositalarning funksional xususiyatlarini aniqlaydilar. Natijada ularning ilmiy bayon, rasmiy yozişma va kundalik muloqotda til me'yorlariga rioya qiliş könikmalari rivojlanadi. Matn tahliliga asoslangan metodik topşiriqlar tizimi.

Oliy ta'limda matn tahlili samaradorligini ta'minlaş uçun topşiriqlar izçil, maqsadli va bosqiçma-bosqiç taşkil etilişi lozim. Bunda talabalarning mavjud bilimlari, ta'lim yönalişi va kasbiy ehtiyojlari hisobga olinişi maqsadga muvofiq. Quyida özbek tili maşğulotlarida qöllaş mumkin bölgan amaliy topşiriqlar namunalari keltiriladi.

Birinçi topşiriq: **Matnning leksik tahlili**

Talabalarga quyidagi matn taqdim etiladi: Til inson tafakkurining namoyon bölişi, jamiyat a'zolari örtasidagi muloqotning ta'minlanişi va milliy madaniyatning avloddan avlodga yetkazilişida muhim vosita hisoblanadi. Ona tilini çuqur biliş şaxsning fikrlaş doirasini kengaytiradi, öz fikrini aniq va izçil ifodalaş imkoniyatini yaratadi.

Matn asosida quyidagi vazifalar bajariladi:

1. Matndagi asosiy tuşunçalarni aniqlaş.
2. "Tafakkur", "muloqot", "madaniyat", "ifodalaş" sözlarining ma'nosini izohlaş.
3. Sinonimik munosabatga ega birliklarni topiş.
4. Matndagi sözlarning kontekstual ma'nosini aniqlaş.
5. Matn mazmunini saqlagan holda ayrim sözlarni ma'nodoş birliklar bilan almaştiriş.

Mazkur topşiriq orqali talabalar söz ma'nosining matn mazmuni bilan boğliqligini anglaydilar.

Ikkinçi topşiriq: **Matnning grammatik tahlili**

Talabalarga berilgan matndan ot, sifat, fe'l va ravişlarni ajratiş, ularning grammatik xususiyatlarini aniqlaş vazifasi topşiriladi. Şuningdek, matndagi gaplarning sintaktik qurilişi, ega va kesim munosabati, aniqlovçi hamda holning vazifalari örganiladi.

Topşiriqning keyingi bosqiçida talabalar bir sodda gapni qöşma gap şakliga keltiradilar yoki aksinça, qöşma gapni sodda gaplar vositasida qayta ifodalaydilar. Bunda grammatik özgarişning mazmunga ta'siri izohlanadi.

Uçinçi topşiriq: **Matnning uslubiy tahlili**

Talabalarga bir mavzuga oid ilmiy va publitsistik matnlar beriladi. Ular matnlarning leksik tarkibi, gap qurilişi, terminlardan foydalaniş xususiyatlari va bayon uslubini qiyoslaydilar. Masalan, "Ona tilining jamiyat hayotidagi örni" mavzusi ilmiy maqola va ommabop axborot matni şaklida taqdim etiladi. Talabalar ikki matnning öxşaş va farqli jihatlarini aniqlab, nima sababdan turli til vositalari tanlanganini izohlaydilar.

Törtinçi topşiriq: **Matnni qayta yaratiş**

Uşbu topşiriqda talabalar berilgan matn mazmunini saqlagan holda uni boşqa uslubda qayta yozadilar. Masalan, publitsistik uslubdagi matnni ilmiy uslubga moslaştiriş yoki rasmiy matn mazmunini ommabop şaklda bayon qiliş taklif etiladi. Bu topşiriq talabalardan nafaqat til birliklarini taniş va tahlil qilişni, balki ularni mustaqil ravişda qöllaşni ham talab qiladi. Şu jihatdan u lingvistik bilimlarning amaliy nutqiy faoliyatga köçişini ta'minlaydi. Oliy ta'lim muassasalarida özbek tili maşğulotlarini matn tahlili asosida taşkil etiş talabalarning lingvistik

kompetensiyasini şakllantiriş va rivojlantirişda muhim metodik imkoniyatlarga ega. Matn tilning turli sathlariga oid birliklarni özaro aloqadorlikda örganiş, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan boğlaş va til hodisalarining real nutqiy vaziyatdagi vazifasini anglaşga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot doirasidagi nazariy-metodik tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinçidan, lingvistik kompetensiyani şakllantiriş jarayonida fonetik, leksik, grammatik va uslubiy bilimlarni özaro integratsiyalaşgan holda rivojlantiriş maqsadga muvofiq. Çunki til birliklari nutq jarayonida bir-biridan ajralgan holda emas, balki yaxlit tizim sifatida faoliyat körsatadi.

Ikkinçidan, matn tahlili talabalarning til birliklarini kontekst asosida anglaş, ularning semantik va grammatik xususiyatlarini aniqlaş hamda nutqiy vaziyatga muvofiq qöllaş könikmalarini rivojlantiradi.

Uçinçidan, matn bilan işlaş jarayonida leksik, grammatik, uslubiy va ijodiy topşiriqlarning izçil qöllanilişi talabalarning mustaqil fikrlaşi, tahliliy yondaşuvi va yozma hamda oğzaki nutqini takomillaştirişga yordam beradi.

Törtinçidan, matn tahliliga asoslangan ta'limda baholaş mezonlari faqat nazariy bilimlarni aniqlaşga emas, balki ularni amaliy nutqiy faoliyatda qöllaş darajasini belgilaşga yönaltirilişi kerak.

Beşinçidan, talabalarning kasbiy yönalişiga mos ilmiy, rasmiy va publitsistik matnlarni tanlaş özbek tili maşğulotlarining amaliy ahamiyatini oşiradi. Ayniqsa, kasbiy terminlar va sohaga oid matnlar ustida işlaş bölajak mutaxassislarning kasbiy kommunikativ tayyorgarligini mustahkamlaşga xizmat qiladi.

Şunday qilib, matn tahliliga asoslangan metodik yondaşuv özbek tili ta'limida lingvistik bilimlarni amaliy nutqiy faoliyat bilan uyğunlaştiriş, talabalarning til imkoniyatlaridan ongli va samarali foydalaniş könikmalarini rivojlantirişning istiqbolli yönalişlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Hymes, D. H. On Communicative Competence. – In: Sociolinguistics. – Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 269–293.
2. Canale, M., Swain, M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–47.
3. Halliday, M. A. K., Hasan, R. Cohesion in English. – London: Longman, 1976.
4. Yöldoşev, M. Badiiy matn lingvopoetikasi. – Toşkent: Fan, 2008.
5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
6. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching. – 5th ed. – New York: Pearson Longman, 2007.
7. Safarov, Ş. Pragmalingvistika. – Toşkent: Özbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008.
8. Yuldaşeva, D. B. Oliy ta'limda özbek tili fanini öqitiş: muammo va yeçimlar // Maktabgaça va maktab ta'limi. DOI: 10.5281/zenodo.20725879.
9. Yuldaşeva, D. B. Sohaviy luğatlarning lingvistik xususiyatlari va tasnifi // Maktabgaça va maktab ta'limi, 2026. DOI: 10.5281/zenodo.23016942.
10. Yuldaşeva, D. B. Özbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi: yutuqlar, muammolar va istiqbollar // Maktabgaça va maktab ta'limi, 2026, 4-son, 10-son, 380–383-betlar. DOI: 10.5281/zenodo.23621846.
11. Yuldaşeva, D. B. Özbekiston yoşlarini iqtisodiy ijtimoiylaştiriş modelining zamonaviy aspektlari // Maktabgaça va maktab ta'limi, 2024. DOI: 10.5281/zenodo.14253035.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(3)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.